

ברכת כהנים בשטח

הקדמה:

באהבת ה' את עם ישראל, ציווה על הכהנים, שתפקידם לשרת בבית ה', ונפשם קשורה ביראת ה' כל היום, לברך את מעשי ידיהם של ישראל. הכהנים הם כלי טהור להעברת השפע האלוקי לעם ישראל, אך גם על ישראל מוטל התפקיד להיות כלי ראוי להחזיק את הברכה ולקבל את השפע. גם כשנמצאים בשטח, על אף הקושי שבדבר, יש להקפיד לקיים מצווה חביבה זו כתקנה.

שאלה: מציאות שכיחה היא במסגרת הצבאית שהתפילה נערכת בחוץ ובשטח חולי או בוצי, עד שלעיתים קשה עד בלתי אפשרי לחלוץ נעליים. האם במצבים כעין אלה יהיה רשאי חייל כהן להימנע מלחלוץ נעליו לברכת כהנים?

האם במצבי דחק, כאשר מתפללים בשטח ואין מים קרובים למקום התפילה, מותר לכהן לעלות לדוכן ללא נטילת ידיים?

א. חובת חליצת הנעליים קודם ברכת כהנים

הגמרא מבארת את החובה של הכהן לחלוץ נעליו קודם לברכת כהנים:

תלמוד בבלי סוטה דף מ עמוד א:

דאין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן, וזהו אחת מתשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי; מאי טעמא? ... אמר רב אשי: **שמה נפסקה לו רצועה בסנדלו והדר אזיל למקטריה** (ויבוא לקושרה), ואמרי: בן גרושה או בן חלוצה הוא (כלומר, שהוא כהן פסול, ולכך אינו יכול לברך ברכת כהנים).

ומפרש רש"י (שם):

שמה נפסקה רצועה - וגנאי הוא לעצמו, ומתלוצצים עליו כשסנדלו מותרת ויטיב למקטריה (וישב לקשור את סנדלו בעת הברכה) וחבריו מברכין, ואתי למימר (ויבוא לומר) אינו ראוי לנשיאות כפים ו(לכן) הלך וישב לו.

הבית יוסף מרחיב את תוכן הגזירה:

בית יוסף אורח חיים סימן קכח:

אבל סנדלים ומנעלים **אף על פי שאין בהם רצועות אסור** דלא פלוג רבנן (לא חילקו חכמים בגזרתם) וסתם גזרו (וגזרו באופן כולל) בכל סנדלים ומנעלים... והרמב"ם כתב בפ"ד מהלכות תפילה (ה"ו) שלא יעלו הכהנים לדוכן בסנדליהם אלא עומדים יחפים, ומשמע מדבריו שלא יהיו בתי שוקים (גרביים) ולא שום דבר על הרגלים אלא יחפים לגמרי, אלא שהרב מנוח פירש דלא

כתב הרמב"ם יחפים אלא למעט מנעל, אבל בבתי שוקים יכולים לעמוד.

וכן נפסק להלכה:

שולחן ערוך אורח חיים סימן קכח סעיף ה:

לא יעלו הכהנים לדוכן במנעלים, אבל בבתי שוקים (גרביים) שרי.

❖ **מדוע נאסרו כל מנעלים ולא רק סנדלים עם רצועות?**

ב. כאשר הכהנים אינם עולים על הדוכן

יש מהפוסקים שהגבילו את התקנה למקרה בו הכהן עולה לדוכן, אולם אם מברך בלא לעלות לדוכן, רשאי לברך בעודו נועל נעליים.

שו"ת יחווה דעת חלק ב סימן יג:

כתב הגאון רבי יהושע פריה הכהן בשו"ת ויקרא יהושע (הלכות נשיאת כפים סימן א), שנראה לומר שדוקא באופן שעולה לדוכן צריך לחלוץ נעליו, אבל כשאינו עולה לדוכן אלא נושא כפיו בקרקע, אינו צריך לחלוץ נעליו... שהטעם שמא תיפסק רצועה בסנדלו שייך דוקא בעלייתו לדוכן, אבל כשאין שם עליה לדוכן אין לחוש... ולכן נראה שהרצוה לסמוך על האחרונים המקילים כדי שלא יתבטל לגמרי ממצות נשיאות כפים לברך את ישראל, שהיא מצוה רבה וחשובה מאד, בודאי שאין מזניחים אותו. אבל המהדרים במצות גבורי כח עושי דברו, חולצים מנעליהם כתקנת חז"ל, ועולים לדוכן. וכזה ראה וקדש.

❖ **מדוע הקלו האחרונים לשאת כפיים בעודו נועל נעליים כשאינו עולה לדוכן?**

ג. חובת נטילת ידיים לברכת כהנים

בגמרא (תלמוד בבלי סוטה דף לט עמוד א) נאמר: ואמר ר' יהושע בן לוי: כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו, שנאמר: שאו ידיכם קדש וברכו את ה'.

❖ **האם כהנים רשאים לסמוך על נטילת הידיים בבוקר, או שעליהם ליטול ידיהם שוב לפני שמברכים ברכת כהנים?**

הרמב"ם תולה את נטילת ידיים לברכת כהנים בטומאה השורה על הידיים:

רמב"ם הלכות תפילה פרק טו הלכה ה:

ששה דברים מונעין נשיאת כפים... וטומאת הידים... טומאת הידים כיצד, **כהן שלא נטל את ידיו** לא ישא את כפיו אלא נוטל

את ידיו עד הפרק כדרך שמקדשין לעבודה ואחר כך מברך שנאמר שאו ידיכם קדש וברכו את ה'.

הבית יוסף מסביר את דברי הרמב"ם, ולומד מכך הלכה נוספת: בית יוסף אורח חיים סימן קכח:

ומשמע מדברי הרמב"ם, דכשידיו טמאות **כגון שלא נטל שחרית** קאמר דצריך ליטול, הא אם נטל ידיו שחרית ואינו יודע להם שום טומאה – אין צריך לחזור ולנטלם. וכתוב בארחות חיים שכתב ה"ר אברהם בן הרמב"ם ז"ל הלכה למעשה לפני אבא מארי ז"ל וזולתו ממורי התורה, שכל כהן העומד בתפילה יגש לברכת כהנים וסומך על נטילת ידיו לק"ש ולתפילה.

❖ הסבר כיצד למד הבית יוסף הלכה זו מדברי הרמב"ם?

אך יש מהראשונים שהצריכו ליטול ידיים קודם הברכה, אף כשנטל ידיו שחרית:

תוספות מסכת סוטה דף לט עמוד א ד"ה כל:

פירש רש"י, אמר לי רבי אם נטל ידיו שחרית ונטהר כהן אינו צריך ליטול ידיו כשעולה לדוכן. וכמדומה שהועתק מהגהת תלמיד (כלומר ששמועה זו אינה נכונה) שהרי אין לשונו (של רש"י) משמע כך, דפירש שלא נטל ידיו לפני עלותו לדוכן, משמע ממש סמוך (ולא סמוך על נטילת ידיים שחרית), ועוד דמיתי (שמביאה) גמרא קרא 'שאו ידיכם קדש וברכו', משמע **תיכף לנטילת ידיים ברכת כהנים**.

❖ מהו הנימוק השני של התוספות לחובה ליטול ידיים דווקא סמוך לברכת כהנים?

הטור מחדש שמברכים על נטילת הידיים קודם ברכת כהנים:

טור אורח חיים סימן קכח:

ויטול ידיו ויברך על נטילת ידיים.

בית יוסף אורח חיים סימן קכח:

ורבינו (הטור) סובר כדברי התוספות, ומשמע ליה שמאחר שהוא צריך ליטול ידיו צריך לברך על נטילה זו, כשם שמברך כשנוטל ידיו לאכילה (למרות שנטל ידיו שחרית).

להלכה נפסק:

שולחן ערוך אורח חיים סימן קכח סעיף ו

אף על פי שנטלו הכהנים ידיהם שחרית, חוזרים ונוטלים ידיהם עד הפרק... אם נטל הכהן ידיו שחרית וברך על נטילת ידיים לא יחזור לברך כשנוטל ידיו לנשיאת כפים.

והסביר המשנה ברורה (על השו"ע שם ס"ק כד):
דלענין ברכה סמכין על הרמב"ם, דסבירא ליה (שסובר) דיצא בנטילה שנטל שחרית.

וכל זה דוקא אם לא נגע במקום מטונף ולא הסיח דעתו בינתים, אבל אם הסיח דעתו בינתים וכל שכן כשנגע במקום מטונף צריך לכולי עלמא (לכל השיטות) לברך עתה על הנטילה, כן כתב מגן אברהם. והאליה רבה כתב דבכל גווני (בכל אופן) אין צריך לברך על נטילה זו, דשמא לא נתקן כלל ברכה על נטילה זו, וכן נהגו שלא לברך בשום גווני. ולכן, כל כהן ירא וחרד **ישמור ידיו משעת נטילתו שחרית שלא ליגע במקום המלוכלך**, שלא יפול בספק ברכה.

❖ כמי הכריע השולחן ערוך? האם הכרעה זו מוחלטת?

❖ מדוע לפי האליה רבה כהן שהסיח דעתו מנטילת ידיים שחרית אינו מברך שנית לפני שיעלה לברכת כהנים?

ד. ברכת כהנים כשאין לו מים ליטול ידיו

האחרונים התייחסו לכהן שאין לו מים לנטילת ידיים קודם ברכת כהנים:

וכן פסק המשנה ברורה (סימן קכח ס"ק כ):

ואם אין לו מים, כתבו האחרונים דנוכל לסמוך על שיטת הרמב"ם דס"ל דיוצא בנטילת ידיים שנטל בשחרית כל שלא הסיח דעתו ויודע שלא נגע במקום מטונף.

אך מדגיש בשער הציון (שם ס"ק כד):

והוא שבשחרית נטל ידיו עד הפרק,

ה. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו תורת המחנה:

א. חייל כהן הנושא כפיו על גבי אדמה בוצית וכדו', ואשר חליצת הנעליים תגרום לו הפרעה משמעותית בהמשך הפעילות, וכל שכן אם בשל הילוכו יחף עלול הדבר לפגוע בבריאותו, רשאי לשאת כפיו בנעליו.

ב. הורו הפוסקים שאם אין לכהן מים יוכל לסמוך על נטילת ידיו שחרית ולשאת כפיו, ובלבד שישמור ידיו נקיות. ונראה שכן הדין אף במצבי דחק שונים, כגון כשנמצאים בתנאי שטח קשים או שהכהן סובל מפגיעות קור וכדומה.

'והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל

יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית

מערכת: סא"ל הרב שהם עורקבי רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,

סו"ן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"צ הרב חנניה שפרן

כתביה ועריכה: טור' ר' בן אור ודאוקר טור' ר' אוריאל בוכריס.

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com

להצטרפות לקבוצת ההלכה יומית לחיילים בווואצפ וקבלת דפי 'והגית בו' (קבוצה שקטה),

סרקו את הקוד הבא:

